

Daniel Lemeni

„Avva, spune-mi un cuvânt!”

Dinamica îndrumării spirituale
la Părinții deșertului

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LEMENI, DANIEL

**„Avva, spune-mi un cuvânt!”: dinamica îndrumării spirituale la
Părinții deșertului / Daniel Lemeni. - Ed. a 2-a, rev. și adăug.. - Iași:
Doxologia, 2017**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-666-633-6

2

Daniel Lemeni

„Avva, spune-mi un cuvânt!”

**Dinamica îndrumării spirituale
la Părinții deșertului**

Ediția a II-a revizuită și adăugită

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iași, 2017

Cuprins

Prefață (Diac. Ioan I. Ică jr)	11
Cuvânt de mulțumire	15
Introducere: Despre duhovnicie și îndrumare spirituală în <i>Pateric</i>	17
Capitolul I. Practica îndrumării duhovnicești în monahismul timpuriu: (pre)istoria temei	23
1.1. Avva sau Bătrânul în spiritualitatea pustiei	23
1.1.1. „Îmi ajunge să te privesc”: avva Antonie și modelul părintelui duhovnicesc	23
1.1.2. Părinții deșertului – „icoane” ale iubirii dumnezeiești	40
1.1.3. Evagrie Ponticul – „filosof” sau avvă al deșertului?	47
1.2. „A trăi după Regulă”: Sfântul Pahomie și îndrumarea duhovnicească	58
1.2.1. „Sunetul de toacă”: îndrumarea duhovnicească în <i>koinonia</i> pahomiană	58
1.3. „Din Egipt în Palestina”: „Școala din Gaza” și renașterea îndrumării duhovnicești	66
1.3.1. <i>Scrisorile</i> Sfinților Varsanufie și Ioan: un „curs de îndrumare duhovnicească prin corespondență”	66
1.4. „De la pustia egipteană la muntele Sinaiului”: Sfântul Ioan Scărarul și sinteza povățuirii duhovnicești ...	75
1.4.1. „A călăuzi prin înfățișarea ta văzută”: rolul și funcțiile părintelui duhovnicesc în <i>Scara</i>	75

Capitolul II. Părintele duhovnicesc în <i>Apophtegmata Patrum</i>: o lectură tematică	84
2.1. Părintele duhovnicesc: precizări terminologice	84
2.1.1. Bătrânul deșertului – o figură harismatică „ne-instituționalizabilă”	84
2.2. Paternitate și îndrumare spirituală la Părinții pustiei	92
2.2.1. Relația avvă–ucenic în spiritualitatea deșertului	92
2.2.2. „Dă sânge și ia Duh”: procesul „gestației” și nașterii duhovnicești în <i>Pateric</i>	99
2.2.3. „Tu poți deveni ca focul”: fizionomia ascetică a Bătrânului	105
2.3. Chipul avvei la Sfântul Ioan Casian: un model (re)constituit	113
2.3.1. Relația <i>senex–discipulus</i> în <i>Convorbiri duhovnicești</i>	113
2.3.2. <i>Cura animarum</i> : un antrenament pentru desăvârșirea ascetică la Sfântul Ioan Casian	122
2.4. Asceți, episcopi și conceptul de autoritate duhovnicească în monahismul egiptean	134
2.4.1. Fundamentul autorității spirituale în <i>Pateric</i> : harismă sau/și ierarhie?	134
2.4.2. Discernământul duhovnicesc (<i>diakrisis</i>) – semnul autorității ascetice	147
2.4.3. „Dezvăluirea gândurilor” <i>versus</i> spovedania „instituțională”: semnificația pocăinței în deșert	153
2.4.4. „Avva, spune-mi un cuvânt”: apoftegma patericală – un cuvânt cu putere multă ...	160

Capitolul III. Raportul maestru–ucenic în Antichitatea greco-romană: un <i>intermezzo</i> filosofic	169
3.1. Tradiția filosofică a îndrumării spirituale: expunerea unei probleme	169
3.1.1. Filosoful ca îndrumător spiritual (<i>kathégemon</i>): câteva considerații	169

3.2. Psihagogia sau îndrumarea antică (<i>epimeleia heautou</i>): o retrospectivă filosofică	178
3.2.1. <i>Cura sui</i> sau filosofia ca „exercițiu spiritual”: o introducere	178
3.2.2. <i>Exercitium spirituale</i> – de la scenariul delfic la cel monastic egiptean	186
3.2.3. De la maestrul înțelepciunii la părintele duhovnicesc: destinul unei metamorfoze	194
3.3. <i>Philosophia medicans</i> sau funcția terapeutică a filosofiei în perioada elenistică	202
3.3.1. Școala filosofică – un <i>iatreion</i> spiritual	202
3.3.2. „Fața lui strălucea ca soarele”: de la serenitatea stoică la seninătatea ascetică	216
3.4. Asceza monahală și <i>paideia</i> filosofică: o evaluare comparativă	220
Capitolul IV. Tradiția paternității duhovnicești în Răsăritul creștin: câteva repere generale	225
4.1. „Și atunci când tace, viața lui vorbește”: puterea exemplului personal în <i>Pateric</i>	225
4.2. „El trebuie să crească, iar eu să mă micșorez”: conceptul de ascultare în spiritualitatea deșertului	233
4.3. „Învață-ne să socotim bine zilele noastre”: arta de a îmbătrâni la Părinții pustiei	244
4.4. Avva din <i>Pateric</i> : un „bătrân frumos” (<i>kalogeros</i>)	259
Concluzii	268
Bibliografie	271

Copiilor mei,
Ștefania și Cristian

MOTTO:

*Părinții pustiei au trăit cu aproape două mii de ani în urmă, dar povestea
vieții lor se citește încă și astăzi.*

Benedicta Ward

*Cine urcă pentru prima dată un munte trebuie să urmeze un traseu marcat:
trebuie să aibă împreună cu el drept însoțitor și călăuză pe cineva care a urcat
deja acest munte și cunoaște drumul. Tocmai acesta este rolul aievei sau al
părintelui duhovnicesc: de a fi însoțitor și călăuză.*

*Avva îi călăuzește și îi modelează pe ceilalți nu atât prin cuvinte sfătuitoare,
cât prin prezența lui, prin exemplul viu și deosebit pe care-l oferă.*

Kallistos Ware

*Părintele duhovnicesc este asemenea unui grădinar: el cunoaște bine solul și
felul florilor, condițiile în care au fost sădite, cele ce țin de climă și atâtea
altele, și numai așa poate fi de folos, poate ajuta, iar aceasta este, de altfel, și tot
ceea ce poate el să facă: să ajute floarea să se dezvolte în firescul ei.*

Părintele Antonie de Suroj

*Părintele duhovnicesc este înaintemergătorul
nostru pe calea spre mântuire.*

*Îndrumătorul duhovnicesc trebuie să fie o pildă,
un model pentru ceilalți, nu un învățător sau un legiuitor.*

John Chryssavgis

Prefață

Actualitatea și relevanța temei abordate de către Daniel Lemeni în lucrarea de față abia dacă mai este nevoie să fie evidențiată. Paternitatea, nu doar duhovnicească, ci în toate aspectele ei, nu este numai refuzată și contestată în societățile moderne și postmoderne, care o supun, împreună cu întreaga tradiție iudeo-creștină, unei deconstrucții radicale; ignorată și, mai mult, neînțeleasă cu exactitate, ea nu este practică autentic, nici în creștinismul contemporan, în general, nici chiar în Ortodoxie, cea care i-a păstrat cel mai fidel memoria și tradiția vie până în zilele noastre. Aceasta este motivația principală invocată de autor în *Introducere*: descifrarea adevăratelor dimensiuni ale unui fenomen duhovnicesc tradițional, care are o relevanță existențială supremă pentru creștini. Scopul deliberat hermenutic este acela de a oferi, pe baza unei retrospective „istorice” limitate la secolele IV-VII, o viziune integratoare asupra dimensiunilor paternității duhovnicești.

Astfel, elaborată pe temeiul unei extinse bibliografii, redactată într-un stil precis și clar, lucrarea atestă de la primele pagini maturitate intelectuală, finețe în sesizarea detaliului semnificativ și forță de sinteză deosebită. Dacă primul capitol este consacrat unei „istorii a temei” paternității duhovnicești în Răsăritul ortodox, capitolul al II-lea este dedicat unei radiografii teologice a temei părintelui duhovnicesc pe baza surselor inventariate în capitolul anterior. În acest sens, pornind de la *Pateric* și de la textele Sfântului Ioan Casian, autorul întreprinde o descriere fenomenologică a dinamicii relației părinte duhovnicesc–cenic/fiu duhovnicesc

atât în aspectul ei evident de îndrumare duhovnicească cu caracteristici specifice (întrebare-răspuns, discernământ, exemplu etc.), cât și în profunzimile ei teologice tacite, unde esențialul este comunicat cel mai adesea nondiscursiv. Explicând acest implicit, autorul evidențiază cu pătrundere faptul că specific unui avvă nu este rolul de simplu îndrumător, ci acela de a fi, după cum spune însuși numele lui, o icoană a lui Dumnezeu, creator al unei filiații supranaturale în ucenic. Părintele duhovnicesc, avva, este prin excelență un *anthropos pneumatikos*, un „om al Duhului”, care, spre deosebire de un simplu învățător sau înțelept, nu transmite o doctrină printr-o practică discursivă, ci întrupează un mod de a fi harismatic, o prezență a lui Dumnezeu, pe care nu o impune, ci o propune și difuzează tacit, prin simpla sa iradiere vie și personală. Spre deosebire de episcop sau preot, care se adresează unor mulțimi cu un discurs oficial investit cu autoritatea ierarhică a instituției, părintele duhovnicesc are relații personale cu fiecare ucenic asupra căruia iradiază o prezență pneumatică. Aici este vorba de două harisme și slujiri distincte, dar complementare, ambele fiind necesare pentru buna conlucrare a Trupului eclezial al lui Hristos. Dezechilibrul lor conduce fie la instituționalism juridic rigid, fie la harismatism individualist anarhic, extreme egal păgubitoare pentru viața Bisericii.

Excelenta fenomenologie teologică a paternității duhovnicești din capitolul al II-lea își primește un relief în același timp atât istoric, cât și sistematic, prin punerea ei în contrast cu raportul maestru-ucenic din filosofia antică remarcabil analizat în capitolul al III-lea. Discuția se impune, nu în ultimul rând, datorită acumulării – în ultimele decenii – unei importante literaturi științifice pe această temă, dar și a consecințelor radicale extrase din aceste cercetări, cu privire la relația creștinism-filosofie antică, mai ales de către Pierre Hadot. Într-o suită de excursuri bine conduse, autorul prezintă relația maestru-ucenic în filosofia antică greacă,

exploatând mai ales importanta documentație oferită în acest sens de scrierile reprezentanților stoicismului târziu, Epictet și Marcus Aurelius. Aici, într-adevăr, filosoful apare nu ca un simplu vehiculator de teorii abstracte ci, în primul rând, ca un veritabil îndrumător spiritual (*kathêgemôn*) al discipolilor și confrăților săi pe care îi inițiază printr-o serie de foarte elaborate exerciții spirituale. În ciuda asemănărilor formale între cele două tipuri de îndrumare spirituală, evaluarea comparativă între asceza monahilor și *paideia* filosofică, schițată în finalul capitolului al III-lea, îl conduce pe autor la respingerea tezei continuității susținută de P. Hadot în favoarea celei a discontinuității, propusă de G. Stroumsa. Între îndrumarea spirituală a filosofilor antici și paternitatea duhovnicească a monahilor există, în ciuda continuităților formale, o diferență de conținut esențială, o diferență teologică decisivă.

În fine, ultimul capitol este consacrat unei teologii a senectuții ascetice la Părinții deșertului. Aici, autorul ne restituie, cu sensibilitate și rafinament, ideea potrivit căreia experiența deșertului reprezintă o valorificare intensă a bătrâneții, înțeleasă nu atât din perspectivă fiziologică sau geriatrică, cât mai ales ca o experiență în care putem descoperi în persoana avvei (Bătrânului) prestigiul și iradierea exemplarității, într-un cuvânt a înțelepciunii sale ascetice. În acest sens, Daniel Lemeni reabilitează o idee mai veche, și anume cea a legăturii dintre bătrânețe/bătrân și frumusețe/frumos, avva fiind prin excelență un „Bătrân frumos” (*kalogeros*).

Deși este prezentată modest drept „un rezultat provizoriu”, lucrarea vrea – și reușește – să fie o remarcabilă „contribuție la conturarea unei fizionomii a paternității spirituale în Răsăritul creștin”. Câștigul, practic, cel mai evident este demontarea unor „clișee” sau confuzii persistente, delimitându-se strict părintele duhovnicesc de figurile asemănătoare ale învățătorului, înțeleptului sau preotului duhovnic.

Lucrarea prezentată ca proiect de teză de doctorat în teologie de Dl Daniel Lemeni poartă atât în fond, cât și în formă, semnele evidente ale maturității teologice și duhovnicești, precum și ale excelenței intelectuale. Este o realizare de excepție și o frumoasă împlinire promițătoare pentru un teolog și intelectual ortodox, afirmat în cadrul generației tinere de după 1989.

Diac. Ioan I. Ică jr

Cuvânt de mulțumire

Lucrarea de față este o versiune revizuită și adăugită a tezei de doctorat, pe care am susținut-o la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, în 2010. În linii mari, ea reprezintă o fenomenologie ascetică a paternității duhovnicești așa cum o găsim conturată la Părinții deșertului.

Țin să le mulțumesc și pe această cale tuturor celor care m-au ajutat să scriu această carte. În primul rând, aș dori să-mi exprim profunda recunoștință față de ilustrul meu îndrumător, părintele Ioan I. Ică jr, pentru disponibilitatea și sfaturile sale extrem de utile și consistente de care m-am bucurat de-a lungul elaborării acestei lucrări. O mențiune specială i se cuvine Înaltpreasfinției Sale Iosif, Mitropolitul Bisericii Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală și Meridională, precum și Preasfinției Sale Siluan, Episcopul ortodocșilor din Italia, pentru sprijinul consistent și indispensabil pe care mi l-au oferit necondiționat în toate fazele redactării cărții de față. Fără eforturile lor, bibliografia ar fi fost cu mult mai modestă.

De asemenea, o recunoștință aparte datorez părinților de la Mănăstirea Oașa, o comunitate monahală de excepție, de al cărei sprijin am beneficiat de fiecare dată în cursul acelor *séjour*-uri montane prelungite, în care am încercat să descopăr „la firul ierbii” câte ceva din duhul vieții ascetice și, implicit, din ceea ce înseamnă cu adevărat relația dintre un părinte duhovnicesc și ucenicul său.

Introducere

Despre duhovnicie și îndrumare spirituală în *Pateric*

Citirea cărților despre sfinții lui Dumnezeu nu ne face sfinți, însă lectura acestora ne poate „disloca” din confortul și rutina vieții noastre, ne poate da un impuls pentru a ne angaja pe calea care duce la sfințenie. Acest sentiment poate fi resimțit ori de câte ori parcurgem *Patericul*, o colecție de apoftegme ale acelor remarcabili asceți egipteni din secolul al IV-lea. Prin retragerea lor solitară în deșert, acești oameni sfinți, pe care spiritualitatea ortodoxă îi cunoaște sub numele de Părinții pustiei, au ales să iasă dintr-o lume marcată de mândrie, bogăție și sete de putere pentru a intra într-o altă lume în care smerenia, simplitatea și ascultarea constituie valorile ei fundamentale.

Această lume duhovnicească, care se degajă din paginile *Patericului*, reprezintă teritoriul viu și concret al sfințeniei, unde acești venerabili asceți au contestat, în mod radical, toate principiile unei simple vieți trupești. În acest context, accentuăm faptul că ei s-au retras în deșert nu pentru a fugi de lume, așa cum s-a spus adeseori, ci, dimpotrivă, pentru a se confrunta cu ea. Dacă postulatul major al unei vieți lumești înseamnă a lua tot ce-i mai bun de la viață (sănătate, bogăție și confort), fapt pentru care patimi precum egoismul, pofta sau lăcomia excesivă sunt transformate în vectori de civilizație, Părinții deșertului, departe de a evalua totul din unghiul plăcerii egoiste, au ales să-și trăiască viața după legile unei lumi în care încercările, ispitele și privațiunile de tot felul constituie reperele esențiale pentru

o creștere de tip duhovnicesc. Și, într-adevăr, dacă omul de azi e atât de dependent de bunăstare și confort, simplitatea radicală a acestor eremiți din secolul al IV-lea ne învață că doar o viață pătrunsă de efort și asceză ne întărește din punct de vedere duhovnicesc.

Spiritualitatea deșertului implică, așadar, o „scurt-circuitare” a întregului angrenaj lumesc prin care acești asceți egipteni au realizat suspendarea și abandonarea tuturor acelor lucruri pe care omul trupesce le valorizează în mod excesiv doar pentru că ele sunt agreabile și îi conferă o existență plăcută.

Prin urmare, această experiență a deșertului trebuie înțeleasă nu atât ca un fenomen istoric, cât mai ales ca un mod de viață, ca o cale perpetuă de sfințire a omului. De aceea, citind și reflectând la apoftegmele cuprinse în *Pateric*, putem afla mai multe despre noi înșine decât dacă am citi toate cărțile din lume. În opinia noastră, acești remarcabili asceți nu trebuie priviți ca fiind pildele inaccesibile ale unui trecut îndepărtat, ci, mai curând, ca martorii unei alte realități – de fapt singura realitate – și anume una în care omul trăiește experiența deplină a unei vieți înnoite în Duhul Sfânt, o experiență fără de care teologia devine un simplu exercițiu al vanității și orgoliului. Acest lucru trebuie accentuat mai ales în lumea de azi, când teologia tinde să devină o simplă disciplină academică.

Plecând de la această viață duhovnicească pe care Părinții pustiei au ilustrat-o într-un mod extrem de pilduitor, cartea de față își propune să descrie această spiritualitate blândă și tonifiantă a deșertului.

În primul rând, trebuie spus că această fascinantă „lume nelumească” a *Patericului* poate fi redusă, în esență, la tema paternității duhovnicești, o temă pe care tradiția pustiei egiptene din secolul al IV-lea o exprimă simplu și nesofisticat.

Deși tema paternității duhovnicești deține un loc esențial în ansamblul spiritualității răsăritene creștine, din câte

știm noi nu există, și aici ne referim la spațiul teologiei românești, lucrări care să abordeze *in extenso* această problematică. Studiul de față se poate constitui, printre altele, și ca un posibil răspuns la această lacună de ordin academic.

Intenția care ne-a ghidat în elaborarea acestei lucrări a fost aceea de a contribui într-o oarecare măsură la configurarea unei imagini „adecvate” a îndrumării spirituale în Răsăritul creștin.

În acest sens, am considerat că e necesar mai întâi să determinăm cadrul istoric mai general în care se plasează practica îndrumării spirituale. Astfel, în capitolul I ne-am propus să trecem în revistă acele tradiții ascetice, care au configurat spațiul mental al îndrumării spirituale în Răsăritul creștin. Este vorba de tradiția egipteană a deșertului, în care găsim conturată în persoana avvei *figura arhetipală* a părintelui spiritual, respectiv de cea palestiniană, reprezentată de personalitățile remarcabile ale celor doi Mari Bătrâni din Gaza, și anume Sfinții Varsanufie și Ioan. Aceste tradiții vor deveni, în cele din urmă, „normative” pentru întreaga spiritualitate răsăriteană creștină.

Cele două venerabile tradiții ascetice ale Egiptului și Gazei accentuează la unison faptul că relația *personală* dintre avva și ucenicii săi a fost nucleul în jurul căruia s-a constituit și dezvoltat practica îndrumării spirituale. Începând cu avva Antonie, în persoana căruia avem conturată prima ipostază a părintelui spiritual și terminând cu Sfântul Ioan Scărarul, cel care sintetizat în *Scara* experiențele premergătoare ale Părinților pustiei, majoritatea textelor ascetice din această perioadă ilustrează dimensiunea *charismata* drept criteriul fundamental în virtutea căreia un avva își asumă rolul de părinte duhovnicesc.

În capitolul al II-lea am încercat să surprindem tocmai acest rol al Bătrânului din spiritualitatea pustiei. Luând ca reper fundamental *Apophthegmata Patrum* – cea mai bogată culegere de apoftegme ale asceților din pustia egipteană –

am încercat, în cuprinsul acestui capitol, să delimităm funcția părintelui spiritual de alte categorii sau funcții asemănătoare, dar nu identice cu a sa, cum ar fi cea de maestru spiritual, de învățător (*didaskalos*) sau chiar cea de preot–duhovnic.

Situând practica îndrumării spirituale în ambianța experienței duhovnicești, teza pe care am încercat s-o legitimăm se referă la faptul că avva se definește *stricto sensu* ca un *anthropos pneumatikós*. Astfel, experiența duhovnicească este și va rămâne blazonul specific al părintelui duhovnicesc în spiritualitatea creștină răsăriteană în general, și în spiritualitatea deșertului, în special.

În acest sens, lexicul îndrumării spirituale pe care Sfântul Ioan Casian îl folosește în *Convorbirile* sale duhovnicești ne-a fost extrem de util, deoarece aici se vede foarte bine cum diminuarea sau chiar estomparea elementului harismatic determină declinul părintelui spiritual. Începând cu Sinodul al IV-lea de la Calcedon, atunci când are loc ascensiunea instituției eclesiastice, funcția părintelui spiritual va fi „absorbită” de categoria instituțională a episcopului sau preotului. În Antichitatea creștină târzie relațiile dintre asceți și ierarhia ecleziastică nu erau încă reglementate oficial, astfel încât textele ascetice din această perioadă abundă în reliefaarea unei relații ambigue între cei doi „poli” de autoritate spirituală: monahul ca exponent de marcă al autorității ascetice, respectiv episcopul ca reprezentant oficial al autorității dobândite prin intermediul succesiunii apostolice.

De aceea, o secțiune amplă din acest capitol am consacrat-o acelei tensiuni *bipolare* existente între harismă și instituție. E suficient să amintim aici faptul că între acel *ordo clericus*, în care se înrădăcinează îndrumarea spirituală de tip ecleziastic, și *ordo laicus*, în care regăsim paternitatea avvei, a existat o ambiguitate ce va fi reglementată de abia prin rezoluțiile Sinodului al IV-lea de la Calcedon.

În fine, în ultima secțiune a capitolului am încercat să argumentăm ideea potrivit căreia avva din pustia egipteană

împlinește și desăvârșește funcția maestrului spiritual din Antichitatea greco-romană.

Acesta e motivul pentru care am considerat că este absolut necesar ca un studiu despre practica îndrumării spirituale să conțină și un capitol consacrat figurii venerabile a îndrumătorului spiritual din tradiția filosofiei antice. Mai mult, acest *intermezzo* filosofic ne-a dat posibilitatea să înțelegem mai bine diferența fundamentală dintre ipostaza filosofică a maestrului spiritual (*kathêgemôn*) și cea a părintelui duhovnicesc.

Astfel, în capitolul III, plasând filosofia antică în orizontul îndrumării spirituale, am încercat să argumentăm ideea potrivit căreia relația maestru–ucenic din Antichitatea greco-romană reprezintă o „prefigurare” a relației părinte–fiu duhovnicesc din creștinism. Mai exact spus, pornind de la acest *admirabile commercium* între filosofie și teologie, ne-am propus să delimităm funcția părintelui duhovnicesc de cea a maestrului spiritual. Pe scurt, credem că se poate vorbi în Antichitatea creștină târzie de o „substituire” a modelului filosofic al maestrului spiritual cu modelul teologic al părintelui duhovnicesc.

În ultimul capitol ne-am propus să reconstituim edificiul paternității duhovnicești, pornind de la acele teme-reper care au contribuit în mod decisiv la definirea și înțelegerea relației de îndrumare spirituală în Răsăritul creștin: exemplul personal, smerenia și ascultarea. Viața avvei din pustia egipteană exprimă mesajul unei vieți împlinite, iar acest lucru se poate citi pe fața sa luminoasă și senină.

De aceea, o carte despre Părinții pustiei nu putea evita, în mod evident, tema bătrâneții, călugărul (gr. *kalogeros* – „bătrân frumos”) fiind Bătrânul prin excelență. Dacă din perspectiva fiziologiei și a psihologiei geriatrice, bătrânețea este văzută ca o sumă de neputințe, Părinții deșertului au reabilitat o idee mai veche, și anume cea a legăturii dintre bătrânețe și frumusețe.

Din această perspectivă, lucrarea de față încearcă să resusciteze și să traducă într-un limbaj mai actual *vestigiile* unui mod de viață tradițional, care derivă din străvechea practică a îndrumării spirituale. Lumea de azi se remarcă printr-o ostilitate instinctuală față de tot ceea ce este vechi și lipsit de eficacitate pragmatică, însă Părinții deșertului ne readuc aminte un fapt simplu și elementar, și anume că nu ne putem împlini cu adevărat dacă nu mobilizăm în noi un anumit instinct de viață ascetică.

În cartea de față ne propunem să reliefăm „profilul teologic” și „iconomic” al avvei sau Bătrânului din pustia egipteană, profil care dă anvergura îndrumării spirituale în Răsăritul creștin.